

ИЗВЕШТАЈ О СПРОВЕДЕНИМ АКТИВНОСТИМА У ЦИЉУ УСАГЛАШАВАЊА ГАСНОГ СЕКТОРА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА МЕЂУНАРОДНО ПРЕУЗЕТИМ ОБАВЕЗАМА

Стратегијом развоја енергетике до 2025. године са пројекцијама до 2030. године утврђени су стратешки циљеви Републике Србије, и то: обезбеђење сигурног снабдевања домаћег тржишта природним гасом, успостављање домаћег и регионалног тржишта природног гаса и диверсификација извора и праваца снабдевања природним гасом.

У циљу стварања стабилног регулаторног и тржишног оквира, способног да привуче инвестиције у гасне мреже, производњу електричне енергије и преносне мреже, и стварања регионалног тржишта енергије, које је од суштинске важности за економски развој и социјалну стабилност, Република Србија се определила да започне процес међународних интеграција у енергетици, потписивањем Уговора о оснивању Енергетске заједнице између Европске заједнице и Републике Албаније, Републике Бугарске, Босне и Херцеговине, Републике Хрватске, Бивше Југословенске Републике Македоније, Републике Црне Горе, Румуније, Републике Србије и Привремене Мисије Уједињених нација на Косову у складу са Резолуцијом 1244 Савета безбедности Уједињених нација.

Потписивањем овог уговора, преузете су обавезе имплементација релевантних *acquis communautaire* о енергетици, заштити животне средине, конкуренцији и обновљивим изворима од стране Уговорних Страна.

У циљу испуњења обавеза преузетих Уговором о оснивању Енергетске заједнице Југоисточне Европе у децембру 2014. године Народна скупштина Републике Србије усвојила је Закон о енергетици усаглашен са „трећим енергетским пакетом”. Овим законом су, у складу са Директивом 2009/73/ЕЗ, прописани услови које у погледу своје организације мора да задовољи оператор транспортног система природног гаса.

Законом о изменама и допунама Закона о енергетици из 2021. године у гасном сектору додатно је отворено и тржиште природног гаса увођењем новог учесника на тржишту природног гаса и омогућавањем привредним друштвима која нису регистрована у Републици Србији да могу обављати ове делатности на тржишту Републике Србије.

Такође, овим законом у области гаса створен је правни основ за пренос у српско законодавство Уредбе ЕУ 1227/2011 о целовитости и транспарентности велепродајног тржишта енергије, Уредбе ЕУ 347/2013 о смерницама за трансевропску енергетску инфраструктуру, Уредбе комисије ЕУ 2015/703 о успостављању правила интероперабилности и размене података, Уредбе комисије ЕУ 2017/459 о успостављању мрежних правила за механизме расподеле капацитета у транспортним системима за природни гас, Уредбе комисије ЕУ 2017/459 од о успостављању мрежних правила за механизме расподеле капацитета у транспортним системима за природни гас, Уредбе комисије ЕУ 2017/460 о успостављању мрежних правила о усклађеним структурама транспортних тарифа за гас и Уредбе комисије ЕУ 312/2014 о успостављању мрежних правила о балансирању транспортних мрежа.

Према оцени Секретаријата Енергетске заједнице из Извештаја о усклађивању за 2020 годину, Република Србија је у великој мери пренела гасну регулативу у своје законодавство, али је имплементација ове регулативе на ниском нивоу.

Ова оцена је донета, пре свега, због неусаглашености оператора транспортног система (Транспорт гас Србија доо и Југоросгас транспорт доо) са прописаним одредбама Закона о енергетици, недостатка њихове сертификације и лиценцирања у

циљу обављања енергетске делатности транспорта и управљања транспортним системом.

Такође, у извештају је напоменуто да је компанија Гастранс, у власнишву Гаспрома и ЈП Србијагас, сертификована као оператор система за транспорт природног гаса у складу са решењем о изузећу новог интерконектора за природни гас, које је издала Агенција за енергетику Републике Србије, као и да при томе није узето у обзир мишљење Секретаријата Енергетске заједнице.

У извештају је посебно наглашено да Република Србија треба исправи своја дуготрајна кршења правних тековина Европке уније о гасу. Без отвореног тржишта Република Србија неће моћи да изврши трошковно ефикасну декарбонизацију енергетског сектора.

Споразумом о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица, са једне стране и Републике Србије, са друге стране, у члану 109. Енергетика, став 1. дефинисано је да ће се сарадња усредсредити на приоритетне области у вези са правним тековинама Заједнице у области енергетике, као и да ће сарадња ће бити заснована на Уговору о оснивању Енергетске заједнице и биће развијена с циљем постепене интеграције Србије у енергетско тржиште Европе.

Сходно наведеном, усаглашавање гасног сектора са правним тековинама Европске уније представља један од услова за отварање преговора о Поглављу 15 – Енергетика.

ЈП Србијагас, - Транспортгас Србија доо

У циљу испуњења међународно преузетих обавеза, спречавања увођења мера против Републике Србије од стране Министарског Савета Енергетске заједнице и отклањања препрека за отварање Поглавља 15, припремљен је План за спровођење активности у циљу реорганизације ЈП „Србијагас“ Нови Сад. Након сагледавања питања имовине и могућих ризика везаних за решавања питања имовине и односа према повериоцима, предложен је модел раздвајања оператора транспортног система који у првој фази обухвата одвајање по ИСО (independent system operator) моделу у складу са чланом 227. Закона о енергетици, а након тога у каснијој фази власничко раздвајање у складу са чланом 224. Закона о енергетици. С тим у вези, неопходно је да ЈП „Србијагас“ Нови Сад и привредно друштво „Транспортгас Србија“ д.о.о. Нови Сад реализују припремљени План активности

Југоросгаз ад – Југоросгаз Транспорт доо

Југоросгаз ад Београд основан је у складу са Законом о потврђивању Споразума између Савезне владе Савезне Републике Југославије и Владе Руске Федерације о сарадњи у изградњи гасовода на територији Савезне Републике Југославије („Службени лист СРЈ – Међународни уговори, број 4/96).

У циљу усаглашавања са одредбама Закона о енергетици из 2011. године и стварања услова за сертификацију и лиценцирање оператора транспортног система формирано је зависно привредно друштво Југоросгаз Транспорт доо Ниш.

Уговором о поверавању делатности 05 број 512-3660/2013-2 од 07.06.2013. Југоросгаз Транспорт доо Ниш поверено је обављање енергетске делатности од општег интереса транспорта и управљања транспортним системом.

Поступајући по захтеву „Југоросгаз – Транспорт“ д.о.о. Ниш Агенција за енергетику Републике Србије је 12. децембра 2016. године донела прелиминарну одлуку о сертификацији „Југоросгаз – Транспорт“ д.о.о. Ниш.

Сагласно члану 241. Закона о енергетици прелиминарна одлука је достављена Секретаријату Енергетске заједнице, ради давања мишљења.

Секретаријат је актом од 22. априла 2017. године доставио мишљење и истакао да на основу информација датих у Прелиминарној одлуци и свих других информација прибављених током поступка „Југоросгаз – Транспорт” д.о.о. Ниш не испуњава услове везане за раздвајање.

Одлуком Савета Агенције за енергетику Републике Србије од 20. јуна 2017. године „Југоросгаз – Транспорт” д.о.о. Ниш издат је сертификат као независном оператору система, под условима утврђеним том одлуком, односно да у року од дванаест месеци од дана доношења одлуке (дакле до 20. јуна 2018. године) испуни утврђене услове.

Дана 15. јуна 2018. године „Југоросгаз – Транспорт” д.о.о. Ниш се обратио Агенцији са захтевом за продужење рока за испуњење услова за сертификацију за најмање дванаест месеци.

Агенција је ценећи достављену документацију, као и озбиљност у намери „Југоросгаз – Транспорт” д.о.о. Ниш исказану кроз низ активности у циљу прибављања недостајуће документације, позитивно решила захтев и донела Одлуку од 13. јула 2018. године којом се „Југоросгаз – Транспорт” д.о.о. Ниш даје накнадни рок од 12 месеци за испуњење услова за сертификацију.

„Југоросгаз – Транспорт” д.о.о. Ниш је 30. априла 2019. године, у поступку редовног извештавања, обавестио Агенцију да су акционари „Југоросгаз” а.д. Београд на донели Одлуку о усвајању акционог плана сертификације по моделу „независни оператор транспорта” - ИТО модел у складу са Законом о енергетици (члан 232-238. Закона о енергетици).

С обзиром да је „Југоросгаз – Транспорт” д.о.о. Ниш издат сертификат као независном оператору система (ИСО модел) Савет Агенције за енергетику Републике Србије донео је 15. јула 2019. године Одлуку којом се „Југоросгаз – Транспорт” д.о.о. Ниш одузима сертификат издат Одлуком Агенције за енергетику Републике Србије од 20. јуна 2017. године.

Како би се створили услови за сертификацију Југоросгаз Транспорт доо Ниш по моделу „независни оператор транспорта“ – ИТО модел, покренута је иницијатива за измену Споразума између Савезне владе Савезне Републике Југославије и Владе Руске Федерације о сарадњи у изградњи гасовода на територији Савезне Републике Југославије, која је у поступку усаглашавања између страна, а чија је основна измена да власник гасоводног система може бити осим Југоросгаз ад и његово зависно привредно друштво (у случају Југоросгаз Транспорт доо).

Планом за спровођења активности у циљу сертификације Југоросгаз Транспорт доо Ниш (Прилог 1 План за спровођење активности у циљу сертификације Југоросгаз – Транспорт доо по моделу независног оператора транспорта (ИТО), који је саставни део овог извешаја) дефинисане су активности које ће предузети Министарство надлежно за послове енергетике, Југоросгаз ад Београд и Југоросгаз Транспорт доо Ниш, у циљу стварања услова за сертификацију Југоросгаз Транспорт доо Ниш.

Гастранс доо

Гастранс доо основано је 28. новембра 2011. године од стране привредног друштва SOUTH STREAM SERBIA AG из Швајцарске чији су оснивачи ЈП Србијасгаз (49%) и Гаспром (51%). Уписани капитал овог привредног друштва износи око 250 милиона ЕУР.

Закон о енергетици, који је у потпуности усаглашен са Директивом 2009/73/ЕЗ о заједничким правилима за унутрашње тржиште природног гаса, у члану 288. став 1.

прописује да нови инфраструктурни објекти гасоводног система, односно интерконектори или складишта природног гаса, могу се на захтев изузети од примене члана 224. овог закона (*власничко раздвајање*), као и права на приступ из члана 283. став 1. овог закона (*слободан приступ треће стране и примена регулисаних цена*), под следећим условима:

- 1) да улагање у нови инфраструктурни објекат повећава конкурентност на тржишту и сигурност снабдевања;
- 2) да је ризик улагања у нове инфраструктурне објекте такав да улагања неће бити ако се не одобри изузеће;
- 3) да нови инфраструктурни објекти морају бити у власништву физичког или правног лица које послује у другом правном субјекту одвојеном од оператора система у оквиру кога ће нови инфраструктурни објекти бити изграђени;
- 4) да корисници новог инфраструктурног објекта сnose трошкове за коришћење тог објекта;
- 5) да изузеће не спречава конкуренцију, ефикасно функционисање унутрашњег тржишта природног гаса и ефикасан рад регулисаног система са којим су нови инфраструктурни објекти повезани.

Сходно наведеном, Гастранс доо је 2. фебруара 2018. године поднео Агенцији за енергетику захтев за изузеће будућег гасног интерконектора од обавезе власничког раздвајања из члана 224. Закона о енергетици и изузеће будућег гасног интерконектора од приступа треће стране и примене регулисаних цена из члана 283. став 1. Закона о енергетици, у трајању од 25. година.

У октобру 2018. године, Савет Агенције за енергетику Републике Србије усвојио је Прелиминарни акт о изузећу. Овај акт, сходно Закону о енергетици, достављен је Секретаријату Енергетске заједнице на мишљење. Мишљење је дато 2. фебруара 2019. и било је основ да Савет Агенције за енергетику Републике Србије усвоји коначни акт о изузећу у марту 2019. Агенција за енергетику Републике Србије је одобрила изузеће новог интерконектора Гастранс доо од обавезе власничког раздвајања, и делимично изузеће од обавезе одобравања приступа треће стране и примене регулисаних цена, у трајању од 20 година. У коначном акту о изузећу Савет Агенције за енергетику Републике Србије је у највећој могућој мери узео у обзир мишљење Секретаријата Енергетске заједнице.

У акту о изузећу Агенције за енергетику Републике Србије је имплементирала следеће услове из Мишљења Секретаријата ЕНЗ:

- Прихваћен је максимални обим капацитета који се може доделити у обавезујућој фази инвеститорима пројекта и трећим лицима, тако да је :

а) одобрена приоритетна расподела инвеститорима у обиму од:

- 70% техничког капацитета на месту улаза (интерконектор Бугарска – Србија)
 - 55% техничког капацитета на местима излаза у Србији
 - 75% техничког капацитета на излазу Хоргош (интерконектор Србија-Мађарска)

б) одобрена расподела свим трећим лицима у обиму:

- 20% капацитета на интерконектору Бугарска –Србија
- 35% на местима излаза у Србији
- 15% на местима излаза Хоргош (интерконектор Србија-Мађарска)

в) одобрено да се резервише најмање 10% техничког капацитета за краткорочне расподеле (након изградње гасовода), с тим да се мора обезбедити најмање 10% техничког капацитета и за случај да инвеститор одлучи да измени технички дизајн пројекта.

- Прихваћен је и захтев Секретаријата ЕнЗ да се 10% техничког капацитета који се резервише за краткорочне расподеле буде увећан, пре сваке расподеле, за сав капацитета који је уговорен, а није номиниран за наредни дан и за сав уговорени капацитет који корисници врате Гастанс-у, ради расподеле
- Прихваћена је примена одредби управљања уговорним загушењем
- Прихваћен је захтев Секретаријата ЕнЗ да се у обавезујућој фази расподела капацитета врши применом метода аукције и рангирањем понуда према критеријуму тзв. „спремности за плаћање“ ако захтеви за дугорочним капацитетима буду већи од понуђених капацитета
- Прихваћени су сви захтеви Секретаријата у погледу начина управљања транспортним системом (расподела капацитетима и управљања загушењима након изградње гасовода)
- Прихваћена је обавеза да се нуди на расподелу и уговарање: комерцијални повратни капацитет на интерконектору Мађарска-Србија, Србија-Бугарска и обезбеди физички ток гаса у супротном смеру Србија-Бугарска за случај несташице гаса.

Агенција није прихватила следеће услове из Мишљења Секретаријата ЕнЗ:

- да се, у случају да евентуално не буде расподељен сав капацитет „трећим лицима“ у обавезујућој фази, сав не расподељен дугорочни капацитет намењен трећим лицима резервише за краткорочне расподеле (након изградње гасовода) и тако увећа већ резервисаних 10% из подтачке в).
- да се овим решењем изузеће услови обавезом ЈП Србијагас да спроведе правно раздвајање Транспротгас Србија
- да се уведе Gas Release Program као мера из обезбеђивања заштите конкуренције на тржишту

Такође, у марту 2019. године Савет Агенције за енергетику Републике Србије одобрио је сет аката донетих од стране Гастрас доо, коме је наложено да их усвоји у коначном акту о изузећу. Усвајање ових докумената било је услов који је требало испунити пре реализације обавезујуће фазе дугорочне расподеле капацитета на новом интерконектору.

У складу са Законом о енергетици из 2014. и коначним актом о изузећу („Службени гласник РС“, бр. 15/19), Гастрас доо је у јуну 2019. године поднео захтев за сертификацију. Савет Агенције за енергетику Републике Србије усвојио је прелиминарни акт којом је Гастрас доо условно сертификован као независни оператер транспорта, са обавезом да поднесе употребне дозволе или укњижи право власништва на објектима транспортног система природног гаса, као и да поднесе доказе о независном раду и раду транспортног система, у складу са актом о изузећу, у року од 6 месеци од почетка оперативног рада. Секретаријат Енергетске заједнице је у децембру 2019. дао мишљење о прелиминарној одлуци и Савет Агенције за енергетику Републике Србије је у фебруару 2020. усвојио коначни акт о сертификацији. Гастрас доо Нови Сад је условно сертификован као независни оператер транспорта природног гаса, са истим обавезама утврђеним у прелиминарном акту.

Питање сертификације Гастрас доо је у потпуности у надлежности Агенције за енергетику Републике Србије као независног регулаторног тела. У наставку преговарачког процеса са ЕУ поново ће бити размотрен регулаторни режим Гастрас односно да ли је он у складу са легислативом ЕУ.

У наставку преговарачког процеса са ЕУ поново ће бити размотрен регулаторни режим Гастрас, односно да ли је он у складу са легислативом ЕУ.